

Gelişim Dönemlerine Göre Çocuklarda Ölüm Algısı: Sistematiik Derleme

Serpil BORAN¹

¹Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Trabzon, Türkiye

Makale Bilgisi	ÖZET
Makale Geçmişi Geliş: 13.03.2025 Kabul: 25.06.2025 Yayın: 26.04.2026	Ölümüne karşı çocukların gösterdikleri tepkiler; yaşlarına, bulundukları gelişim düzeylerine, geçmişlerinde ölüm konusunda bir tecrübeleri olup olmadığına ve ölmüş bireyle olan yakınlık ilişkilerine göre değişiklik gösterir. Bu düşünceden hareketle bu derlemedeki amaç, farklı yönlerden ölüm kavramını irdelemek, literatürdeki mevcut araştırmalar ışığında çocukların gelişim dönemlerinin özelliklerine göre ölüm kavramını algılama şekillerini gözden geçirmek ve sistematiik bir şekilde ortaya koymaktır. Çalışmanın evrenini, Şubat 2024 - Temmuz 2024 tarih aralığında çocuklarda ölüm algısı ile ilgili TR Dizin Tarama, Dergi Park, Google Akademik, ResearchGate, PubMed, Cochrane, Web of Science ve Academia veri tabanlarının taranması ile elde edilen çalışmalar oluşturmuştur. Çalışmaların derleme veya araştırma makalesi olması, İngilizce veya Türkçe dilinde yazılmış olması, çocuklarda gelişim dönemlerine göre ölüm algısını incelemiş olması dahil etme kriterlerini oluşturmuştur. Bu araştırmada veri tabanlarının taranmasıyla 177 araştırmaya ulaşılmış ve analiz sonucunda dahil edilme kriterlerini karşılayan 40 çalışma sonuçlar açısından incelenmiştir. En fazla okula başlama dönemi olan 6-7 yaş grubundaki çocukların çalışmalara dahil edildiği ve değerlendirildikleri görülmüştür. Çocuklarda ölüm algısının toplumdaki kültürel ve dinsel farklılıklardan önemli ölçüde etkilendiği görülmüştür. Çocuklarda ölüm algısının genellikle yaş, tecrübe, kültürler, inanç durumu ve buna benzer faktörlerin etkisinde kaldığı görülmüştür. Ölüm olayının anlatılma şekli ve ebeveynlerin göstermeleri gereken yaklaşımlar gibi hususlar çocuklara bu konuda katkı sağlayabilir. Bu şekilde, bir sevdiğini kaybeden çocuklar için travmatik olan bu süreçle başa çıkabilmek daha kolay olacaktır.
Anahtar Kelimeler Çocuk, Gelişim Dönemleri, Ölüm Algısı, Ölüm Kavramı.	

Perception of Death in Children Across Developmental Stages: A Systematic Review

Article Info	ABSTRACT
Article History Received: 13.03.2025 Accepted: 25.06.2025 Published: 26.04.2026	Children's reactions to death differ according to their age, developmental stage, prior experience with loss, and the nature of their relationship with the deceased. Building on this premise, the purpose of this review is to systematically examine the concept of death from multiple perspective, explore how children perceive death in relation to their developmental characteristics, and synthesize findings from existing research in the literature. The study universe consisted of publications obtained through searches in TR Dizin, Dergi Park, Google Scholar, ResearchGate, PubMed, Cochrane, Web of Science, and Academia databases on the perception of death in children between February 2024 and July 2024. The inclusion criteria were studies that were either reviews or research articles, written in English or Turkish, and examined the perception of death in children according to their developmental stages. A total of 177 studies were identified through databases searches, and 40 studies that met the inclusion criteria were analyzed. Children in the 6-7 age group, corresponding to the school entry period, were the most frequently included and evaluated. The findings indicated that children's perception of death was significantly influenced by cultural and religious differences across societies. The perception of death in children is generally influenced by factors such as age, experience, culture, and belief systems. The way death is explained and the approaches adopted by parents can play an important role in shaping children's understanding. Providing age-appropriate explanations and supportive approaches can help children cope more effectively with the traumatic process of losing a loved one.
Keywords Child, Developmental Periods, Perception of Death Concept of Death.	

To cite this article

Boran, S. (2026). Gelişim dönemlerine göre çocuklarda ölüm algısı: Sistematiik derleme. *Genel Sağlık Bilimleri Dergisi*, 8(1), 159-180. <https://doi.org/10.51123/jgehes.2026.246>

*Sorumlu Yazar: Serpil BORAN, serpilboran84@gmail.com

This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

GİRİŞ

Ölüm, genellikle hakkında konuşulması ve tartışılması en zor olaylardan birisidir ve yaşayan bir organizmanın (bitki, hayvan ya da insan) canlılığının sonlanması şeklinde ifade edilmektedir (Sarman ve ark., 2021). Ayrıca, organ sistemlerinin fonksiyonlarını yitirmesiyle canlının biyolojik varlığının sona ermesi de ölüm olarak adlandırılmaktadır. Ölüm kavramı, yaşamları boyunca insanlarda merak uyandırmakta ve korku hissetmelerine neden olmaktadır. Bu merak ve korkular özellikle çocukluk çağında daha fazla hissedilmektedir (Kaytez, 2020; Menendez ve ark., 2020; Panagiotaki ve ark., 2018). Çocuk yaştaki bireyler ölüm kavramını erken dönemlerden itibaren kavrayabilmekte ve ölüm konusunda duygusal davranışlar sergileyebilmektedirler. Bağlanma teorisine göre, çocuklarda ölüm algısı 17. aydan itibaren gelişim göstermeye başlar. Bu dönemdeki kayıp ve ayrılık durumlarında çocuklarda özellikle çaresizlik, reddetme ve üzüntü benzeri davranışlar görülebilmektedir. Ölüm, çocuklar için daima merak uyandıran bir durum olmasının yanında, özellikle 3-6 yaşlar arasında bulunan çocuklar ilk defa bu yaş dönemlerinde ölüm kavramıyla tanışırlar. Bu yüzden, çocuklar bu dönemlerde ölüm kavramını anlayabilmek için sıklıkla sorular sormaya başlarlar (Yoon ve ark., 2024).

Yaş Dönemlerine Göre Çocuklarda Ölümün Algılanması

Ölüm kavramı, çocukların bulunduğu gelişim aşamalarına bağlı olarak değişik şekillerde algılanabilmektedir. Çocukların kaçınılamayan bir gerçeklik olan ölüm olayını kavram olarak algılamaları; yaşlarına, bulundukları gelişme dönemlerine ve kişiliklerine ait özelliklere göre değişebilmektedir. Bilişsel teoriye göre çocuklarda ölüm kavramıyla bağlantılı 3 bilişsel anlayış gelişmektedir; bunlar evrensellik, geri dönüşmezlik ve işlevsizliktir. Sonrasında, nedensellik anlayışı da bu kavramlara ilave edilmiştir. Evrensellikte ölüm, kaçınılamaz olan bir olay olarak düşünülmekte ve hayatta olan her varlığın öleceği anlayışı vardır. Geri dönüşmezlik; ölen bir canlının artık geri dönemeyeceği anlayışıdır. İşlevsizlik; hayatı açıklayan bütün işlevlerin ölümden sonra kaybedileceği anlayışıdır. Nedensellik anlayışına göre ise ölüm, biyolojik bir sebep sonucu meydana gelmektedir (Alvis ve ark., 2023).

Piaget, bilişsel gelişme teorisinde; çocuklarda ölüm kavramı ile ilgili odaklanmanın, 7-12'li yaşlarda (somut işlemler sürecinde) baskın şekilde gözlemlendiğini belirtmiştir. Çocuklar bu yaşlarda; ölümün iç sebeplere bağlı, evrensel ve kaçınılamaz olduğunu kavramaktadırlar. Bunun yanında, ölümün ardından yeni bir hayat olma ihtimali ile ilgili inanışlara da sahip olabilmektedirler. İşlem öncesi süreçte (2-7'li yaşlar) ölüm kavramı, çocuğa göre geriye dönüşümlü olan ve dış sebeplere bağlı bir olgudur. Ölümle bağlantılı düşünce yapısının gelişmesi ise 12 yaşından sonra görülebilmektedir (Orbach & Glaubman, 2005). Yapılan araştırmalarda çocukların sahip olduğu ölüm algısı; yaş dönemine bağlı olarak üç aşamada gelişme göstermektedir. İlk aşamada; 6 yaş ve altında olan çocuklar ölüm kavramını, farklı koşullar altında hayatın devam etmesi, uyuklama veya uzun süreli bir seyahat şeklinde düşünebilmektedirler. İkinci aşamada; 6-9'lu yaşlardaki çocuklar ölüm olayına insanların veya insanüstü özelliklere sahip varlıkların sebep olduğunu düşünebilmektedirler. Başka insanlar öldüğünde bunu anlayabilirler fakat, kendilerinin ya da herkesin ölebileceğine ihtimal vermezler. Üçüncü aşamada; 9. yaş ve üzerinde olan çocuklarda ise ölüm kavramı geri dönüştürülemez ve evrensel olarak algılanır. Ölümü, biyolojik bir süreç olarak düşünürler ve yaşamın sona ereceğini bilirler. Yetişkinlerle benzerlik gösteren bir ölüm algısı geliştirirler ve kendilerinin de bir gün ölümle karşılaşacaklarını kabullenirler. Çocuklar, çok küçük yaşlarda bile ölüme ilgi duymaya başlarlar. Aile bireylerinin konuşmalarını dinlerler, hayvanların ölümlerini görebilirler ve ölüm konusundaki haberleri duyabilirler. Duydukları ve gördükleri bu durumla ilgili sorular sorarlar ve ölüm kavramını anlamaya uğraşırlar. Çocukların ölüm kavramına ilgi duyması, duygusallık nedeniyle meydana gelen bir tepki düzeyinin ilerisine geçemez.

Ölüm gerçeğinin çocuklar tarafından kabul edilmesi; kolay bir şekilde ve kısa zamanda olmamakla birlikte, zihinsel ve duygusal gelişmeye bağlı olarak belirli bir sıra ile ve yavaş bir şekilde olabilmektedir (Gutiérrez ve ark., 2020).

Duyusal Motor Dönemi (0-2 Yaş)

Bebeklik döneminde; kayıp, ölüm ve yas gibi kavramlar algılanamaz fakat bebeklerin duygusal ve fizyolojik gereksinimleri karşılanmazsa ölen yakınlarının yokluğunu fark edebilirler. Ölmüş olan yakınlarının koku ve ses gibi özelliklerini özleyebilirler (Yıldız, 2004). Ölüm konusunda bilebildikleri, sadece çevrelerinde sürekli bulunan kişilerin yokluğudur. Bakımını yapan bireyin ölümünden sonra; bebeğin beslenmesinde, uykusunda ve tuvalet alışkanlığında bazı farklılıklar göze çarpar. Özellikle annesi ölen bebeklerin duygusal, fiziksel ve bilişsel gelişimlerinde bazı sorunlar ve depresyon belirtisi gözlenebilir. Bebekler ilk 6-9 aylık dönemde annelerini tanımaya başlarlar ve onu kaybettikten sonra (annesinin ölmesi) bakıcılık yapan bireyi de kabul edebilirler. Fakat 9. ayın ardından bebekler, eğer önceden anneleriyle güvene dayalı bir bağ kurmuşlarsa, onun yerine gelecek olan bireyi çabucak kabul etmeyebilirler (Slaughter & Griffiths, 2007).

İşlem Öncesi Dönem (3-6 Yaş)

Bu dönemdeki çocuklar ölüm olayını uykuya benzetirler, ölümün kısa süreli bir ayrılık olduğunu düşünürler ve ölmüş bireyin tekrar geriye dönebileceğini zannederler. Ölmüş yakınıyla beraber yapacakları şeylerden bahsederler. Bu yaş döneminin sonuna doğru ölmüş bireyin artık geriye dönemeyeceği yavaşça algılanmaya başlanır. Çocuklar bu dönemde, hasta veya yaşlı insanların öleceğini düşünürler fakat yakın akrabalarının hiç ölmeyeceğini zannederler. Bu yaş dönemindeki çocuklar kaybettikleri yakınlarının ardından ağlayabilir, öfke nöbetlerine girebilir, bağımlılık davranışlarında artış olabilir ve kazanmış oldukları yeteneklerde gerilemeler gözlenebilir. Çocuklara eğer ölmüş bireyin uyuduğu söylendiyse, uyku konusunda da bazı sorunlar (uyanmamaktan korkma, uyumak istememe, kâbuslar görme vb.) yaşayabilmektedirler (Kıvılcım & Gümüş Doğan, 2014).

Somut İşlemler Dönemi (7-11 Yaş)

Ölüm ve yas, çocuklarda büyük üzüntüye neden olan zorlayıcı bir süreci beraberinde getirir. Bu yaş dönemindeki çocuklar, ölen bireyin geri dönemeyeceğini ve ölüm olayının bir son olduğunu anlarlar. Ölmüş bireyin artık nefes almadığını, konuşmadığını veya hareket edemediğini anlarlar. Bundan dolayı, yakınlarından birini kaybettikleri zaman güçlü tepki verebilirler. Çocuklar, özellikle dokuz yaşına kadar ölüm olayını bir ceza gibi düşünebilir ve ölümün sebebi olarak kendilerini suçlayabilirler. Çocuklarda bu suçluluk duygusunun oluşmaması için ölmüş bireyin ölme nedeni mutlaka çocuklara doğru bir tarzda ifade edilmelidir (Dülgerler ve ark., 2005). Ölüm kavramıyla karşı karşıya kalan bu dönemdeki çocuklarda; beslenme sorunları, kâbus görme, uyku düzensizlikleri, altını ıslatma, saldırgan davranışlar, depresyon ve ölmüş yakınına ait birtakım davranışları tekrarlama gibi problemler görülebilir. Patolojik bir sorundan kaynaklanmadığı sürece bu davranışlar normal olarak görülebilir, belirli bir süre geçtikten sonra bu davranışlarda azalma ve artık görülme ihtimali yüksektir (Kıvılcım & Gümüş Doğan, 2014). Bu yaş döneminde çocuklarda ölüm kavramının kaçınılmaz bir durum ve evrensel olduğu anlaşılmaya başlanır. Ölmüş kişilerin artık geriye dönebileceğini düşünmezler. Bir gün yakın akrabalarının da ölebileceğini anlarlar. Sevdiği bireylerin veya akrabalarının öleceklerine dair korku geliştirmeye ve kâbuslar görmeye başlarlar. Ölümün meydana gelme sebepleri konusunda kesin bir yargı yürütemeyebilirler. Bazı çocuklar, bireylerin yaptığı iyilik ya da kötülüklerin onların ölümüne sebebiyet verdiğine inanabilirler. Çocuklarda da yetişkinlerde olduğu gibi ölümle ilgili mantık dahilinde ve açıklanabilir bir neden bulma çabası gözlenmektedir (Yıldırım & Özyürek, 2025).

Soyut İşlemler Dönemi (12 Yaş ve Üzeri)

Ergenlik çağı, genellikle 13-22'li yaş dönemlerini içine alan bir gelişme dönemi olarak ifade edilir. Birleşmiş Milletler'in tanımlamasında bu dönem 12-25 yaş arası olarak belirtilirken, UNESCO'nun tanımında ise 15-25'li yaşlar, ergenlik dönemi olarak ifade edilmiştir. Bu yaşlarda ergen bireyler, yeni başladıkları bir dönemin heyecanı ile yaşar, buna ilaveten geçmişte bıraktıkları çocukluklarının da üzüntüsünü hissederler. Yetişkinlerle benzer davranışlar sergilemeye çalışırlar fakat gösterdikleri tepkilerin genellikle çocukluk çağına ait olduğu görülür. Ergen bireyler bu aşamada, başkaları tarafından anlaşılmadıklarını düşünür ve öncelikle ebeveynleri olmak üzere diğer bireylerle de çatışmalar yaşayabilirler (Slaughter, 2005). Ergen bireyin bu zorlu sürecin yanında, bir yakınının da kaybetmesi, bu sürecin daha da zorlaşmasına sebep olabilmektedir. Ergen bireyler, yakınının öldüğü haberiyle beraber, yetişkinlerde olduğu gibi yoğun duygular hissedebilir ve derin bir üzüntü duyabilirler. Bunun aksine, duygularını bastırmaya çalışabilirler ya da herhangi bir şey olmamış gibi de davrandıkları görülebilir. Ergen bireylerin bazıları, bu hüznü dönemde duygularından uzak kalmak amacıyla zararlı maddeler kullanabilir, kişisel eşyalarını, müzik dinleme ve giyinme alışkanlıklarını değiştirme yoluyla ölümün acı yönünün üstesinden gelmeye çalışırlar. Pek çok olayda sorgulama yaptıkları gibi ölümü ve ölümden sonraki yaşamı da sorgulayarak meydan okumaya çalışırlar. Bu dönemde çocuğa karşı sabır göstermek, onu anlamak için çaba sarf etmek, acılarına saygılı olmak ve ona güven aşılayabilmek oldukça önemli görülmektedir. Ergen bireyler, hayalet veya ruh benzeri varlıkların var olup olmadığı, varsa eğer, öldükten sonra ne olduğu veya oluşan fiziksel farklılıkları sorguladıklarında, ölümün onların düşüncelerinde daha soyut bir hale geldiği görülür. Soyut düşünce yapısının gelişimiyle; ölüm kavramını düşünmede ve ölüm konusunda endişe duymada karmaşık bir düşünsel etkinlik gerektiği için, ergen bireyler ölüme çok daha mantıklı biçimde ilgi göstermeye başlayabilirler (Alvis ve ark., 2023). Bu dönemde ergenlerin, sembolik şekilde düşünme, kuram ve metaforlar oluşturma ve kendilerine ait düşünceleri analiz yapabilme kabiliyetleri gelişmektedir. Ergen birey, ölüm olayının bilinmezliğini kavrayarak, felsefe ve dini inanışına göre yorumlar yapar ve ölüm kavramı onun için gittikçe soyutlaşmaya başlar. Bu sayede, ölüm olayının oluşturduğu sonuçlar daha doğru bir şekilde anlaşılabilir (Hardy & Taylor, 2024). Bu dönemde, ergen bireyin ben merkezlik yönünün ölüm kavramına bakış açısını da değiştirdiği vurgulanmaktadır. Ergen kişinin kendisine ait bireysel benliğine olan inancı, ölümle hiç karşı karşıya gelmeyeceği düşüncesine dönüşmektedir. Bu nedenle bir yakınının kaybeden ergen bireyler; intihar düşüncesi (sevdiği kişiye kavuşma), hüznlenme, suçluluk duygusu, öfkelenme ve inkâr etme benzeri duygusal reaksiyonlar gösterebilmektedir. Bu durumun belirtileri olarak ergenlerde; okulda başarısızlık, intihar eğilimi, depresyon, bedensel şikâyetler, alkol veya ilaç kullanma ve suç işleme eğilimi görülebilmektedir. Ergen bireylerde riskli davranma durumu ve bu davranış özelliğinin, ölüm endişesi ve ölüm kavramını kişiselleştirmeye ilişki durumunun incelendiği bir araştırmada; yüksek risk içeren davranış biçimiyle, ölüm endişesinin zıt yönde bir ilişkisinin olduğu tespit edilirken, erkek bireylerin kızlara oranla daha fazla riskli davranışlar gösterdikleri, ancak ölüm korkularının kızlarınkinden daha az olduğu saptanmıştır. Ölüm kavramını açıklamaları istenildiği zaman çoğu öğrenci, ölümü; soğuk ve olumsuz bir biçimde açıklarken, kız öğrencilerin ölüm kavramını daha doğru bir şekilde algıladığı belirlenmiştir (Ghazaei ve ark., 2020). Kız çocuklarının erkek çocuklara göre ölüm endişesini bu dönem içerisinde daha çok taşıyor olmaları, ergen bireyin cinsiyetinin ölüm endişesiyle bağlantısını ortaya koyması bakımından oldukça önemlidir. Yukarıda detaylı bir şekilde açıklanan bilgiler ışığında bu çalışmadaki amaç, ulusal ve uluslararası literatürde gelişim dönemlerine göre çocuklardaki ölüm algısı ile ilgili yapılan araştırmaları ve bu araştırmalardan elde edilen bulguları sistematik bir biçimde incelemek ve değerlendirmektir.

YÖNTEM

Araştırmanın Amacı ve Sorusu

Bu araştırmanın amacı, ulusal ve uluslararası literatürde gelişim dönemlerine göre çocuklardaki ölüm algısı ile ilgili yapılan araştırmaları ve bu araştırmalardan elde edilen bulguları sistematik bir biçimde incelemek ve değerlendirmektir. Araştırmanın sorusu, “gelişim dönemlerine göre çocuklarda ölümün algılanması nasıldır?”. Araştırma sorusu çerçevesinde PICOS (Tablo 1) kullanıldı (Schmidt ve ark., 2025).

Tablo 1

Araştırma Sorusu Çerçevesinde PICOS Kullanımı

PICOS	Dahil Olma Kriterleri	Dışlanma Kriterleri
P (Population/Katılımcı)	0-19 yaş aralığındaki gelişim dönemlerinde bulunan çocuklar	19 yaşından büyük bireyler
I (Intervention/Müdahale)	Anket uygulamasıyla sorular yöneltilenler	
C (Comparison/Karşılaştırma)	Karşılaştırma yok	
O (Outcome/Sonuç)	Çocukların gelişim dönemlerine göre ölümü algılama durumları	
S (Study design/Çalışma deseni)	1970-2024 yılları arasında yayımlanmış, İngilizce ve Türkçe, tam metin ve erişime açık derleme ve araştırma makaleleri çalışma kapsamına alınmıştır	Kongre bildiri özetleri, tezler ve mükerrer araştırmalar çalışma kapsamı dışında tutulmuştur

Araştırma Modeli

Bu araştırma sistematik derleme niteliğindedir. Sistematik derleme bir araştırma tasarımı olup klinik araştırmalara benzer şekilde önceden düzenlenmiş bir protokol çerçevesinde yürütülmelidir. Bu araştırmada makalenin hazırlanması aşamasında PRISMA kontrol listesinden (PRISMA Statement-Sistematik Derleme ya da Meta Analiz Araştırma Raporunun Yazımında Bulunması Gereken Adımlar) yararlanılmıştır (Fitri ve ark., 2025; Moher ve ark., 2015; PRISMA, 2020).

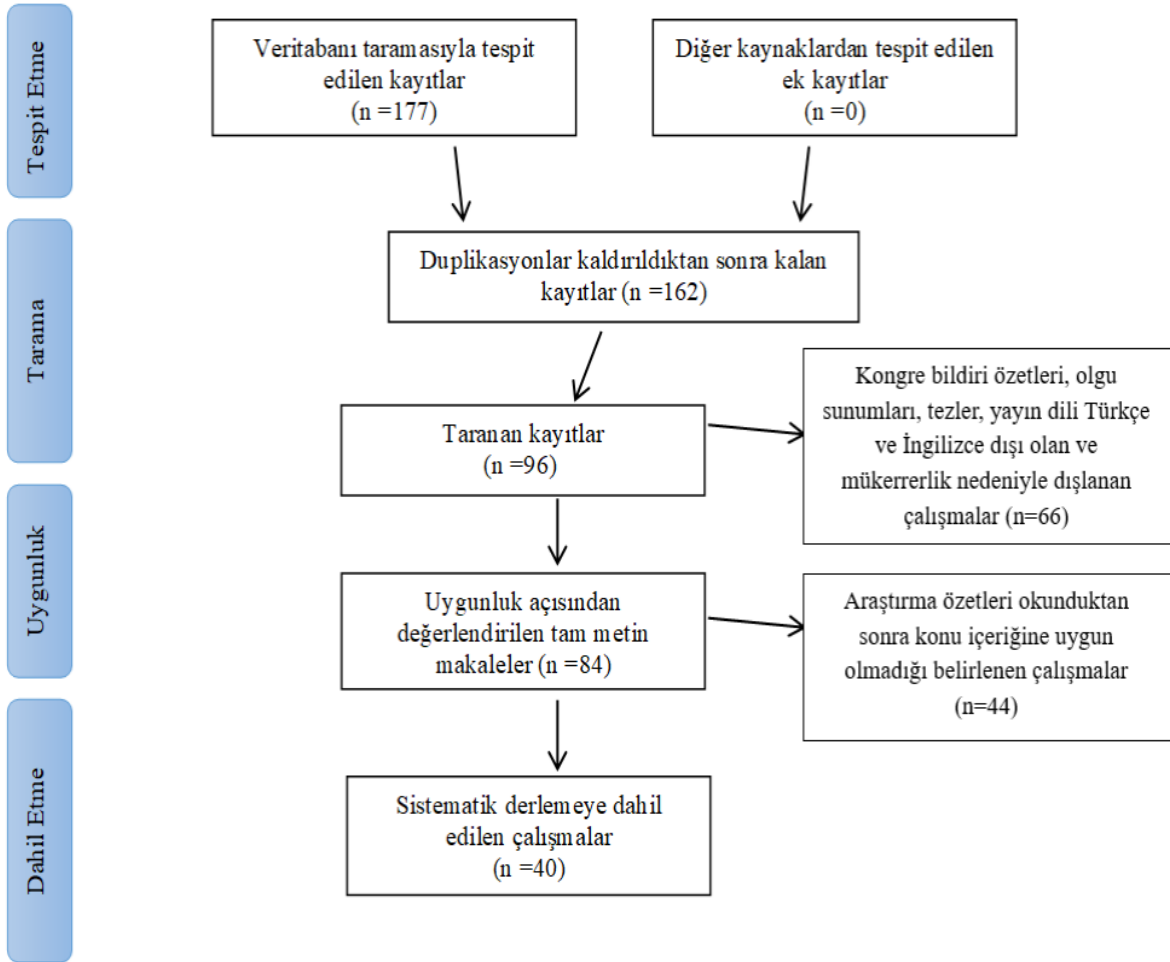
Çalışma Verileri

Çalışma verileri geçmişten günümüze (1970-2024 yılları arasında), çocuklardaki ölüm algısı konusunda yapılmış bilimsel araştırmalardan oluşmaktadır. Çalışmanın kaynağını teşkil eden araştırmalar, İngilizce olarak “Death concept”, “Perceptions of death”, “Periods of development” ve “Children and death”, Türkçe olarak ise “Ölüm kavramı”, “Ölüm algısı”, “Gelişim dönemleri” ve “Çocuklar ve ölüm” anahtar kelimeleri kullanılarak, Şubat 2024 - Temmuz 2024 tarih aralığında TR Dizin Tarama, Dergi Park, Google Akademik, ResearchGate, PubMed, Cochrane, Web of Science ve Academia veri tabanlarından elde edilmiştir. Tarama sonucunda ulaşılan 177 çalışmadan araştırma kriterlerini karşılayan 40 tanesi araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırmaya yönelik oluşturulan prisma akış diyagramı Şekil 1’de sunulmuştur. Tam metinler, dahil edilme ve kalite açısından değerlendirilmiştir. Kalite değerlendirmesi için yayınlarda Joanna Briggs Institute (JBI, 2024) kontrol listesi kullanılmıştır. Çalışma öncesinde çalışma konusunun, daha önce tamamlanmış veya devam eden çalışmalar arasında olup olmadığı PROSPERO sisteminden kontrol edilmiştir. Çalışma International, Prospective Register of Systematic Reviews (PROSPERO) kayıt (Kayıt Numarası: CRD420251063167) sistemine kaydedilmiştir. Araştırma verilerini elde etmek için araştırmacı tarafından geliştirilen veri çekme aracı kullanılmıştır (Tablo 2). Bu veri çekme aracı ile sistematik derlemeye alınan çalışmaların

yapıldığı ve yayınlandığı yıl, çalışmaların amacı, yöntemi, çocukların yaş dönemi ve çalışmalardan elde edilen sonuçlarla ilgili verilerin toplanması sağlanmıştır. Veri çekme aracında yer alan yaş dönemleri ile elde edilen sonuçlar araştırma sorusunu karşılamaktadır ve veri çekme işlemi araştırmacı tarafından bağımsız olarak yapılmıştır. Araştırmanın yanlılık (bias) riski değerlendirilmiş ve yanlılık riskini azaltmak için literatür tarama, makale seçimi ve makalelerin değerlendirilmesi süreçleri araştırmacı ve danışman tarafından aynı ortamda bilgisayarlarda ayrı ayrı yürütülmüştür.

Şekil 1

Prisma Akış Diyagramı

Dahil Etme/Dışlanma Kriterleri

1970-2024 yılları arasında yapılmış olan araştırmalardan tarama sonucunda elde edilen çalışmaların derleme veya araştırma makalesi olması, İngilizce veya Türkçe dilinde yazılmış olması, çocuklarda gelişim dönemlerine göre ölüm algısını incelemiş olması dahil etme kriterlerini oluşturmuştur. Derleme veya araştırma makalesi niteliğinde olmayan, İngilizce veya Türkçe dilinde yazılmayan çalışmalar ise dışlanma kriterleri olarak belirlenmiştir.

BULGULAR

Bu araştırmada; çocuklarda ölüm kavramının gelişim dönemlerine göre algılanışı ile yaşadıkları ölüm kaygısı literatür ışığında irdelenmiştir. Çalışmanın bu bölümünde ulusal ve uluslararası literatürde yer alan 40 adet çocuklarda ölüm algısı araştırması belirli bir sistematikte incelenmiş; bu çalışmaların yazar, yıl, amaç, yöntem, çocukların gelişim dönemleri, bulguları ve sonuçları tablo halinde gösterilmiştir (Tablo 2).

Tablo 2

Çocuklarda Gelişim Dönemlerine Göre Ölüm Algısı Araştırmaları

Yazar/lar ve Yıl	Amaç	Yöntem	Yaş Dönemi	Bulgular ve Sonuç
Childers ve Wimmer (1971)	Çocukların yaşlarından bağımsız olarak ölümün evrensel ve geri alınmaz olduğunun rasyonel olarak farkında olup olmadıklarını belirlemektir.	75 çocukla ölüm kavramı tartışılarak bazı sorular yöneltilmiştir.	4-10 Yaş	Çocuklarda ölümün evrensel ve geri alınmaz olduğu algısının yaştan bağımsız olarak anlaşıldığı tespit edilmiştir.
McIntire ve ark. (1972)	Çocukların ve ergenlerin ölümün kavramları, kesinliği ve imgeleri ile ilişkili düşüncelerini araştırmaktır.	Kilise okulunda ve klinikte bulunan 598 çocuğa ölüm kavramı ile ilgili yapılandırılmış görüşmeyle sorular yöneltilmiştir.	5-18 Yaş	Çocuklarda artan yaş ve verilen dini eğitimin ölümü algılamada etkin rol oynadığı belirlenmiştir.
Koocher (1973)	Piaget'in bilişsel çerçevesini kullanarak çocukların gelişimlerine göre ölümle ilgili tutumlarını araştırmaktır.	75 çocuk bilişsel işlevselliğin birincil seviyesinin belirlenmesi için test edildi ve ölümle ilgili sorular yöneltilti.	6-15 Yaş	Çocukların ölüm algılarının bilişsel gelişim düzeyleriyle ilişkili olduğu belirlenmiştir.
Tallmer ve ark. (1974)	Çocukların canlı ve cansız varlıklar kullanılarak ölüm algılarını değerlendirmektir.	199 çocuğa çeşitli canlı ve cansız varlıklar kullanılarak ölüm kavramı ile ilgili sorular yöneltilmiştir.	3-9 Yaş	Büyük çocukların ölüm ve cansız hayvan kavramlarına karşı algılarının küçük çocuklarınkine oranla daha yeterli olduğu belirlenmiştir.
Kane (1979)	Çocuklarda ölüm kavramlarının doğasını, gelişimini ve ölüm deneyiminin bu kavramlar üzerindeki etkisini belirlemektir.	122 çocuğa yüz yüze görüşme yöntemiyle ölüm hakkında sorular yöneltilmiştir.	3-12 Yaş	Çocukların yaşının bir fonksiyonu olarak ölüm kavramını geliştirdiği ve ölümle ilgili deneyimleri, yalnızca 6 yaş ve altındaki çocuklarda ölüm kavramının gelişimini hızlandırdığı belirlenmiştir.
Reilly ve ark. (1983)	Çocukların ölüm kavramlarını algılayışlarının yaş, bilişsel gelişim faktörleri ve ölüm ile ilişkisi incelenmiştir.	60 çocuğa ölüm ve kişisel ölümlülük hakkında sorular yöneltilmiştir.	5-10 Yaş	6 yaşında veya daha büyük olan çoğu çocuğun ölümün evrenselliğine dair bir inanca sahip olduğu belirlenmiştir.

Yazar/lar ve Yıl	Amaç	Yöntem	Yaş Dönemi	Bulgular ve Sonuç
Speece ve Brent (1984)	Ölüm algısının gelişimini işlevsizlik, geri dönüşmezlik ve evrensellik bileşenleri bakımından değerlendirmektir.	Derleme	0-19 Yaş	Çocukların ölümü algılamasında 3 bilişsel yapının faydalı olduğu ve bu bileşenlerin çocuklarda 7 yaşına kadar anlaşıldığı tespit edilmiştir.
Orbach ve ark. (1985)	Çocuklarda insan ve hayvanlarla ilgili ölüm kavramının yaş, bilişsel düzey ve kaygı düzeyi ile ilişkisini belirlemektir.	137 çocuğa anket yöntemiyle insan ve hayvan ölümleri ile ilgili sorular yöneltilmiştir.	6-11 Yaş	Çocuklarda hem hayvan hem de insan ölümü kavramı üzerinde yaş, kaygı ve bilişin ana etkisinin olduğu belirlenmiştir.
Candy-Gibbs ve ark. (1985)	Kültürel ve dinsel farklılıkların çocukların ölümü algılaması üzerine etkilerini incelemektir.	114 çocuğa bazı canlı ve cansız objeler gösterilerek ölüm konusunda sorular yöneltilmiştir.	5-9 Yaş	Çocukların ölüm anlayışının çalışmada kullanılan nesnelerden, kültürel ve dinsel farklılıklardan önemli ölçüde etkilendiği görülmüştür.
Hoffman ve Strauss (1985)	Çocuklardaki ölüm kavramı ve ölüm anlayışının gelişimini değerlendirmektir.	75 çocuğa köpek ve insan resimleri gösterilerek ölüm kavramı ile ilgili anket uygulanmıştır.	3-7 Yaş	Çocukların ölümün iç olaylardan önce dış olaylarda duraksama olduğuna inandıkları bulunmuştur.
Orbach ve ark. (1986)	Çocuklarda yaş, zekâ ve kaygının insanların ve hayvanlarda ölüm kavramını algılama üzerine etkilerini araştırmaktır.	107 çocuğa anket yardımıyla insanlar ve hayvanların ölümü hakkında sorular yöneltilmiştir.	6-11 Yaş	Çocuklarda ölümün bazı yönlerinin insana göre hayvan ölümlerinden daha kolay anlaşılabilirdiği ve yaş ve zekanın ölümü algılamada önemli rol oynadığı belirlenmiştir.
Jay ve ark. (1987)	Kanserli ve sağlıklı çocukların ölüm kavramını algılamalarını ölüm deneyimlerinin etkilerini belirlemektir.	32 kanser hastası ve 32 sağlıklı çocuğa ölüm kavramı ve ölüm deneyimleri ile ilgili sorular yöneltilmiştir.	3-16 Yaş	Sağlıklı çocukların kanserli çocuklara göre ölüm kavramlarını algılama ve anlama olasılığının daha yüksek olduğu bulunmuştur.
Wenestam ve Wass (1987)	Milliyetten bağımsız olarak İsveç’li ve ABD’li çocuklar arasında çocukların ölüm algılarındaki niteliksel farklılıkları belirlemektir.	Çocuklara yüz yüze görüşme yöntemiyle ölüm hakkında sorular yöneltilmiştir.	4-19 Yaş	Kültürler arası karşılaştırma sonucunda çocuklarda ölümü algılamada önemli benzerlikler görülmüştür.
Clunies-Ross ve Lansdown (1988)	Lösemili çocuklarda ölüm, hastalık ve izolasyon kavramlarının algılanışını değerlendirmektir.	Lösemi hastası olan 21 çocuğun ölüm kavramını algılamalarına yönelik sorular yöneltilmiştir.	4-9 Yaş	Lösemili çocukların ölümle ilgili kavramsal gelişimi, sağlıklı çocuklarınkinden genel olarak önemli farklılık göstermemiştir.

Yazar/lar ve Yıl	Amaç	Yöntem	Yaş Dönemi	Bulgular ve Sonuç
Vianello ve Marin (1989)	Çocukların ölüm algılarının gelişim dönemlerine göre gösterdiği farklılıkları araştırmaktır.	348 çocukla Piaget’ci görüşme yöntemi kullanılarak boylamsal bir araştırma gerçekleştirilmiştir.	4-10 Yaş	4-5 yaşlarındaki çocukların çoğunun, özellikle iyi yapılandırılmış bir ölüm anlayışı sergiledikleri ve ölümü sadece başkalarının başına gelebilecek bir şey olarak görmedikleri belirlenmiştir.
Schonfeld ve Kappelman (1990)	Çocuklara okul eğitimi yoluyla verilen ölüm kavramının algılanma düzeylerini araştırmaktır.	184 çocukla ölüm kavramı ile ilgili yapılandırılmış görüşme yöntemiyle anket uygulanmıştır.	4-8 Yaş	Çocuklarda okul tabanlı eğitimin ölüm kavramının algılanmasında önemli bir faktör olduğu belirlenmiştir.
Lazar ve Torney-Purta (1991)	Çocuklarda ölüm algısı ve alt bileşenlerinin gelişimini belirlemektir.	99 çocuğa anneleri aracılığıyla ölüm hakkında sorular yöneltilmiştir.	7-9 Yaş	Genç çocuklarda ölüm kavramının gelişiminin ölüm alt kavramlarının anlaşılmasına bağlı olduğu görülmüştür.
Mahon (1993)	Çocuklardaki ölüm kavramını etkileyen kesinlik, kaçınılmazlık ve evrensellik anlayışları incelenmiştir.	Kardeşi ölen 29 çocuğa ölüm kavramı hakkında sorular yöneltilmiştir.	5-12 Yaş	Kardeş ölümü nedeniyle oluşan travma deneyiminin çocuklarda doğru bir ölüm kavramının edinilmesini önemli ölçüde etkilemediği görülmüştür.
Schonfeld (1993)	Çocuklarda ölümü anlama ve başa çıkma da öğrenmeleri gereken kavramları ve bilişsel olarak suçluluk duygusu ve yanlış yorumlarla sonuçlanabilecek sınırlamaları incelemektir.	Derleme	0-19 Yaş	Hemşireler ve bakıcıların bebeklere, çocuklara ve ergenlere ölümü anlama konusunda nasıl yardımcı olabilecekleri konusunda tavsiyeler gösterilmiştir.
Brent ve ark. (1996)	Kültüre özgü ve kültürlerarası faktörlerin çocukların ölümü nasıl algıladıkları üzerine etkilerini incelemek.	Amerika ve Çin’de 477 çocukla bireysel olarak görüşülerek anket yöntemiyle sorular yöneltilmiştir.	3-17 Yaş	Her iki kültürde de çocukların yaşı arttıkça ölümü daha karmaşık bir şekilde kavramsallaştırdıkları görülmüştür.
Mahon ve ark. (1999)	Çocukların kesinlik, evrensellik, kaçınılmazlık ve ölüm kavramı hakkındaki anlayışlarını araştırmaktır.	22 çocuğun süs eşyaları kullanılarak ve sorular yönelterek ölüm algıları değerlendirilmiştir.	5-12 Yaş	Çocukların 6 yaşından itibaren kesin bir ölüm kavramına sahip oldukları belirlenmiş fakat doğru bir ölüm kavramına sahip oldukları bir üst yaş sınırı belirlemek mümkün olmamıştır.

Yazar/lar ve Yıl	Amaç	Yöntem	Yaş Dönemi	Bulgular ve Sonuç
Kenyon (2001)	Çocuklarda ölüm kavramının gelişimine yönelik 1980'lerin başından beri yayınlanmış araştırmaları eleştirel bir şekilde gözden geçirmektedir.	Derleme	0-19 Yaş	Çocuklarda ölüm anlayışlarının gelişiminde duygusal faktörlerin önemli bir rol oynadığı ve çocukların ölümle ilgili sorulara etkili yanıtlar verebildikleri görülmüştür.
Willis (2002)	Çocukların ölümü nasıl anladıklarına ve onlarla ölüm hakkında konuşma stratejilerine ilişkin genel bir bakış açısı ortaya koymaktır.	Derleme	0-6 Yaş	Tıpkı yetişkinler gibi, her yaştan çocuğun da ölüm ve ölme kavramlarını algılama konularında zamana ve anlayışa ihtiyaçlarının olduğu görülmüştür.
Barrett ve Behne (2005)	Çocuklarda ölümün anlaşılmasında uyuyan ve ölü organizmaların rolünü incelemektir.	Çocuklara uyumakta olan ve ölmüş insan ve hayvanlar gösterilerek bunlarla ilgili sorular yöneltilmiştir.	3-5 Yaş	Çocuklar 4 yaşına kadar hayvan ve insanlardaki uyku ve ölüm durumlarını tam olarak ayırt edemezler.
Yıldız (2004)	Çocuklarda kayıp sonrası oluşan psikolojik durumları ve gelişim dönemlerine göre ölüm algılarını ortaya koymaktır.	Derleme	0-19 Yaş	Çocukların ölümü algılaması ve kayıp sonrasında yaşadıkları; çocukların yaşına, kişiliğine, deneyimlerine, ölmüş bireyle ilişkisine, çevrenin etkisine, aile bireylerinin tutumuna ve ölüm sebebine göre farklılık göstermektedir.
Slaughter (2005)	Çocuklarda ölüm algısıyla ilgili psikanalitik ve Piagetçi literatürü gözden geçirmektedir.	Derleme	0-19 Yaş	Çocuklar ölümü ilk önce 5-6 yaş civarında biyolojik bir olay olarak kavramsallaştırırlar, aynı zamanda biyolojik bir yapı oluşturmaya başlarlar.
Dülgerler ve ark. (2005)	Çocukların ölüme karşı gösterdikleri tepkiler ve yas süreci konusunda hemşirelerin rollerini irdelemektir.	Derleme	0-19 Yaş	Psikiyatri hemşireleri tarafından sarf edilen emekler, çocuğun ölümü algılaması, ölümle başa çıkması ve verilen bakımın kalitesinin artmasına katkıda bulunmaktadır.
Poltorak ve Glazer (2006)	Çocuklarda gelişim dönemlerine göre ölüm algısını bilişsel ve psikodinamik hususlar açısından ortaya koymaktır.	Derleme	2-11 Yaş	Ölümçül bir kronik hastalığa sahip olan çocuklarda hastalığın kendisinin ölümü algılamada bilişsel süreci hızlandırdığı belirtilmiştir.

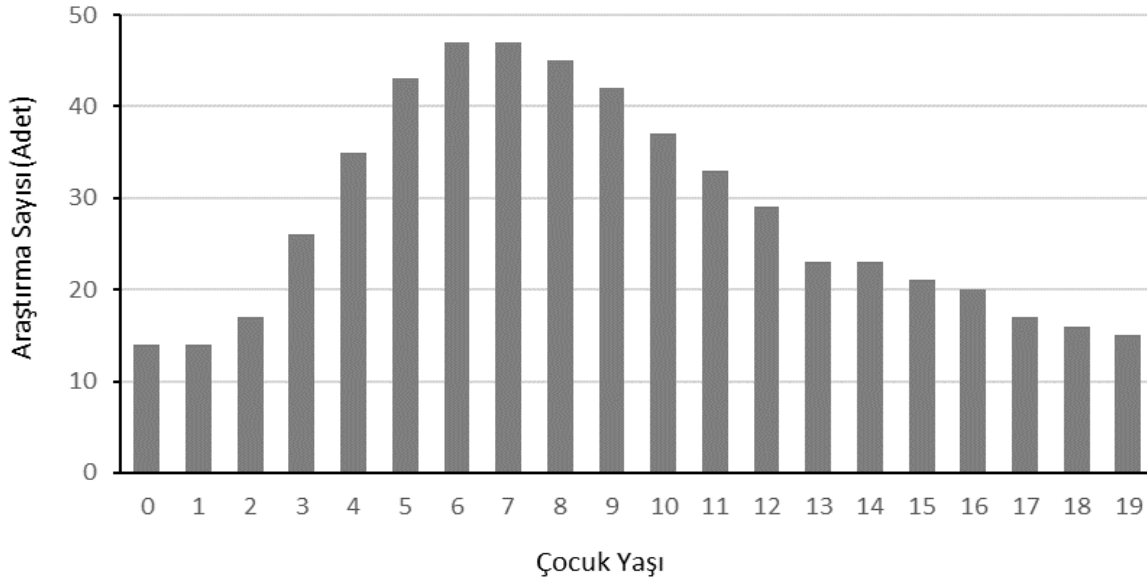
Yazar/lar ve Yıl	Amaç	Yöntem	Yaş Dönemi	Bulgular ve Sonuç
Slaughter ve Griffiths (2007)	Çocuklarda gelişimsel kazanımların ölüm korkusu ve algısına etkilerini test etmektir.	19 çocukla ölüm algısı ve korkusu üzerine anket yapılmıştır.	4-8 Yaş	Çocuklarda yaş ilerledikçe ölüm korkusunun azaldığı ve çocuklarda ölümü biyolojik terimlerle açıklamanın ölüm korkusunu hafifletmenin en iyi yolu olduğu belirlenmiştir.
Hunter ve Smith (2008)	Çocukların ölümü anlamaları ile yaş, bilişsel yetenek ve ölüm deneyimi arasındaki ilişkileri belirlemektir.	37 çocuğa üç bilişsel görev verilerek tamamlamaları ve ölümle ilgili soruları yanıtlamaları istenmiştir.	4-8 Yaş	Çocukların yaşı ve ölüm deneyimi ile ölümü anlama arasında önemli ilişkiler olduğu belirlenmiştir.
Fadul (2008)	Çocukların öğrenme sürecine yönelik ölüm algılarının gelişim ve değişimini belirlemektir.	2400 çocuğa ölüm kavramı ile ilgili yaşamın kaçınılmazlığı, evrenselliği ve tersine çevrilebilirliği hakkında sorular sorulmuştur.	3-16 Yaş	Çocukların büyüdükçe ölümün evrenselliğini ve kaçınılmazlığını kısa sürede anladıkları belirlenmiştir.
Sezer ve Saya (2009)	Değişik yönlerden ölüm kavramını irdelemek, çocukların gelişme dönemlerine göre ölümün algılanmasını ve bu konuyla ilgili çalışmaları ortaya koymaktır.	Derleme	0-19 Yaş	Çocukların ölümü algılamasını; yaş, kültür, deneyim, inanç sistemleri ve bunun gibi unsurların etkilediği belirlenmiştir.
Bonoti ve ark. (2013)	Çocukların ölüm kavramına ilişkin anlayışlarının ölüm deneyimi ve yaşa göre değişip değişmediğini araştırmak.	52 çocuğa çizimler yaptırılmış ve anket yardımıyla bu çizimlerle ilgili sorular yöneltilmiştir.	7-11 Yaş	Ölüm deneyimi olan çocukların deneyimsiz olanlardan daha gerçekçi bir ölüm algısına sahip olduğu ve ölümün farklı bileşenlerinin farklı süreçler yoluyla geliştiği belirlenmiştir.
Duman (2014)	Ölümcül bir hastalığa sahip çocuklardaki ölüm algısının gelişimi, yas süreci ve bu süreçte uygulanan yaklaşımları incelemek.	Derleme	0-19 Yaş	Ölümcül hastalığa sahip çocuklar ve aileleri ile destek verici bir iletişimde bulunmak ve aile üyelerinin tümüne sosyal destek sağlayabilmek; çocukların hastalığı kabullenme, ölümü anlayabilme ve başa çıkma yeteneğini yükseltmede önemli rol oynamaktadır.

Yazar/lar ve Yıl	Amaç	Yöntem	Yaş Dönemi	Bulgular ve Sonuç
Krepia ve ark. (2017)	Çocukların yaşlarına bağlı olarak ölüm algılarını değerlendiren araştırmaları incelemek.	Derleme	0-19 Yaş	Ölüm algısının öncelikli olarak çocukların yaşlarına bağlı olduğu ve okul çağındaki çocukların ölümü doğru anlayabileceği belirtilmiştir.
Yang ve Park (2017)	Çocukların ölüm ve yas ile ilgili bilişsel anlayış ve duygusal tepkilerini ortaya koymaktır.	84 çocukla yapılan çizimlerin tematik analizi ve açık uçlu görüşmeler yardımıyla çocukların ölüm algıları değerlendirilmiştir.	5-6 Yaş	Çocukların çoğu ölümü korku gibi olumsuz duygularla ilişkilendirmiş kaygı ve üzüntülerini anlatmak için gerçekçi ifadeler kullanmışlardır.
Panagiotaki ve ark. (2018)	Çocuklarda yaşa göre ölüm anlayışının gelişimini araştırmaktır.	136 çocuğun dini ve manevi inançları, bilişsel yetenekleri, sosyoekonomik durum, hastalık ve ölüm deneyimlerinin ölümü algılama durumlarına etkisine yönelik sorular yöneltilmiştir.	4-11 Yaş	Çocukların ölümün temel yönlerini 4 veya daha erken yaşlardan itibaren anladıkları ve sosyo-ekonomik durumun hastalık, ölüm deneyimi ve ölüm algısında çok düşük rolünün olduğu belirlenmiştir.
Kaytez (2020)	Gelişme dönemine göre çocukların ölümü algılayışlarının gelişmesi ve ölümün çocuklara olan etkilerini açıklamaktır.	Derleme	0-19 Yaş	Çocukların ölüm kavramını algılaması ve ölüm olayının ardından gösterdikleri tepkiler, yaşa ve gelişimsel özelliklere göre değişiklik gösterir.
Menendez ve ark. (2020)	Çocukların ölüm anlayışları ve teorik ve metodolojik farklılıkların çocukların ölüm anlayışlarını nasıl değiştirdiğini değerlendirmektir.	Derleme	0-19 Yaş	Çocuklarda 6 yaşına kadar sofistike bir ölüm anlayışı görülür ve yetişkinlere sorular sorarak ölümü anlamaya çalışırlar.
Sarman ve ark. (2021)	Çocuklarda yaş dönemlerine göre ölüm algısı, ölümcül hastalığa sahip çocuk ve ailelerine yaklaşım durumlarını değerlendirmektir.	Derleme	0-19 Yaş	Çocukları ölüm konusunda doğru bilgilendirmek, acılarını ve üzüntülerini paylaşımlarına olanak sağlamak, düşünce ve duygularını rahatça ifade etmelerini temin etmek gerekmektedir.

Şekil 2’de ulusal ve uluslararası literatürde yapılmış olan, çocuklarda gelişim dönemlerine göre ölüm algısı araştırmalarında çocukların yaşlarına göre, çalışmalarda yer alma sayıları gösterilmiştir. Verilen grafiğe göre; yapılan araştırmalarda en fazla okula başlama dönemi olan 6-7 yaş grubundaki çocukların çalışmalara dahil edildiği ve değerlendirildikleri görülmektedir.

Şekil 2

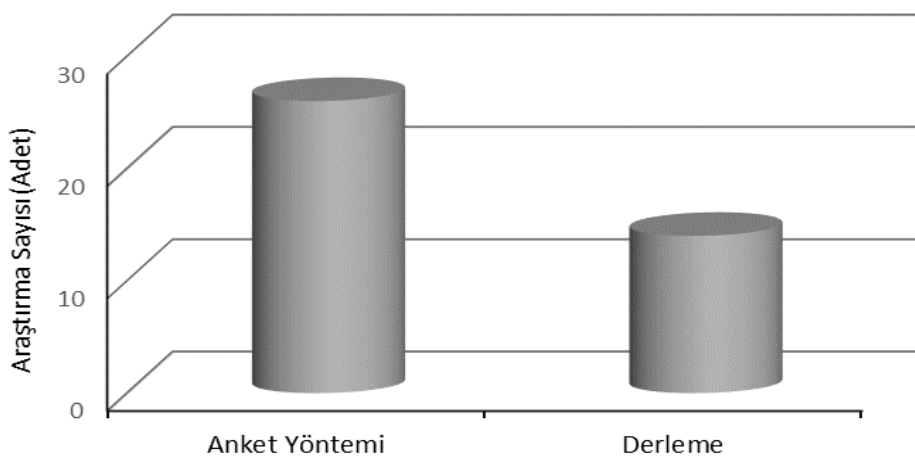
Çocukların Araştırmalarda Yaş Gruplarına Göre İncelenme Durumu

Şekil 3’de gelişim dönemlerine göre çocukların ölüm algılarını inceleyen araştırmaların türlerine göre dağılımı gösterilmiştir. İrdelemiş olduğumuz araştırmalardan 25 tanesi çocuklarda anket uygulaması yöntemiyle, 15 tanesi derleme yöntemiyle yapılmıştır.

Şekil 3

Çocukların Yaş Dönemlerine Göre Ölüm Algılarını İnceleyen Araştırmaların Türleri

TARTIŞMA

Bazı araştırmacılar, çocuklarda ölüm algısının sadece somut işlem dönemlerinde elde edilen bilişsel yetenekler vasıtasıyla doğru şekilde kavranabileceğini ileri sürmüşlerdir (Smilansky, 1987). Fakat örnek grubundaki çocuklardaki bilişsel seviyeyi inceleyen araçlar kullanmamışlardır. Bu durum da ölümü algılamayı saptayan faktörler şeklinde dikkat çeken bilişsel seviye ve yaş arasında bir ayrımın yapılmasının önüne geçmektedir. Son yıllarda yapılan çalışmalarda ise, örnek grubundaki çocukların gelişim dönemleri baz alındığında somut işlem dönemlerine ait yetenekleri az da olsa kazanmış oldukları görülmektedir (Alvis ve ark., 2023; Menendez ve ark., 2020).

Yapılan araştırmalarda, genellikle çocukların yaşlarıyla ölümün algılanma durumu arasında önemli bir bağlantının bulunup bulunmadığı, yaş dönemlerine göre ölümün algılanma seviyesinde bir iyileşmenin oluşup oluşmadığı açıklanmaya çalışılmıştır. Bunun yanında, ölümün algılanmasını etkileyen alt bileşenlerin anlaşılmasında yaş dönemine göre bir farklılık bulunup bulunmadığı irdelenmiştir (Kaytez, 2020). Çocukların ölümü algılamasının gelişmesi, ölümün bütüncül bir kavram olarak düşünüldüğü varsayım ile değerlendirilmektedir (Panagiotaki ve ark., 2018; Smilansky, 1987). Araştırmalarda çocukların ölüm algısı; bütünüyle değerlendirilmekle birlikte; kaçınılmazlık, evrensellik, geri döndürülemezlik, nedensellik ve sonlanma alt bileşenleri dikkate alınarak da incelendiği görülmüştür. Sonuç olarak, birleşik bir kavram şeklinde düşünüldüğünde ölüm algısı, yaşı ilerlemesiyle beraber gelişim göstermektedir ve ölümün genel algılanışı ve gelişim dönemleri arasında da önemli bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir. Çocuklarda ilerleyen yaşla beraber daha düzgün bir ölüm algılayışı görülmektedir. Çocuklarda ölüm algısı araştırmalarında, kronolojik yaşı ölümü kavrayış düzeyinin en iyi belirleyicisi olduğu düşüncesi öne çıkmaktadır (Krepia ve ark., 2017; Slaughter & Griffiths, 2007). Araştırmalarda 6 yaşından sonra çocukların ölümü neredeyse doğru olarak kavradığı görülmekle beraber ölüm algısının ancak 10 yaşından sonra tüm çocuklarca bütünüyle anlaşıldığı görülmüştür (Bonoti ve ark., 2013; Panagiotaki ve ark., 2018).

Araştırmalarda, alt bileşenlerle gelişim dönemleri arasındaki bağlantı irdelendiğinde, geriye döndürülemezlik alt bileşeni dışındaki diğer dört kavram ile çocukların gelişim dönemleri arasında önemli düzeyde bir ilişkinin olduğu görülmüştür (Martínez-Caballero ve ark., 2023; Sarman ve ark., 2021). Lise öğrencisi ergen bireylerin ölümü algılama durumlarının incelendiği bir araştırmada, bireylerin önemli bir bölümünün özel olarak geriye döndürülemezlik alt bileşeni kapsamında yeni bir yapılanma süreci içinde bulundukları sonucuna varılmıştır (Candy-Gibbs ve ark., 1985). Ortaya çıkan sonuçlara göre; ölüm kavramının, birincil olarak da geriye döndürülemezlik alt kavramının orta yaştaki çocukluk döneminden itibaren değerlendirilmekte ve tekrardan yapılandırılmakta olduğu söylenebilir.

En son kazanılan alt bileşen olarak nedensellik kavramı dikkat çekmekte ve gelişim dönemiyle bağlantılı bir şekilde gelişim göstermektedir. Buna paralel olarak, gelişim dönemi şeklinde ifade edilen tecrübenin, ölümün nedensellik alt bileşeninin kavranmasında en önemli bir faktör olduğu ileri sürülmüş ve bu alt kavramın tecrübeyle kazanılan bir bilimsel kavram olduğu vurgulanmıştır (Orbach ve ark., 1986). Yapılan bir araştırmada, ölüm kaygıları irdelendiğinde çocukların ölüm konusundaki konuşmalara şahit olduklarında, olumsuz sözler nedeniyle kaygı ve korkularının daha çok arttığı görülmüştür (Slaughter & Griffiths, 2007).

Bazı araştırma sonuçlarında çocukların ölümü algılamasıyla gelişim dönemleri arasında önemli bir bağlantının olmadığı gözlenmiştir (Özel & Özkan, 2020). Çocukların ölüm kaygısının okul çağından önceki yaşlarda başladığı ve ölümün altı yaşın ardından uzun süreli olarak en fazla taşıdıkları kaygı ve korku nedeni olduğu belirlenmiştir. Bunun yanında, ölüm konusunda kız çocuklarının erkeklere oranla daha fazla kaygılara sahip oldukları belirlenmiştir (Slaughter &

Griffiths, 2007). Yapılan bir araştırmada, çocuklardaki ölüm kavrayışı seviyeleri ve hissettikleri ölüm endişesi arasında önemli bir bağlantı bulunmamasına rağmen, diğer bir kısmında çocuklarda ölüm kaygısıyla ölümü kavrama arasında negatif yönlü bir ilişkinin bulunduğu görülmüştür (Silverman ve ark., 1995). Çocuklarda belirli bir yaş grubunda var olan ve neredeyse doğru olan bir ölüm algısına rağmen ölüm endişesinin süreklilik göstermesi, biyolojik olarak bir ölüm anlayışına sahip olma durumunun çocukların ölüm konusundaki endişelerini gidermediği düşünülmektedir. Ayrıca, ailedeki yetişkinlerin çocukları koruma amaçlı olarak ölüm konusunda söz etmekten kaçınmaları, onlarda daha fazla endişeye ve kafa karışıklığına sebep olabileceği vurgulanmıştır (Silverman ve ark., 1995).

Bunun yanında, anne-baba ve çocuklar arasında kurulan doğru iletişim yoluyla çocukların ölümü algılamalarının ve ölüm konusundaki kaygılarıyla başa çıkma yeteneklerinin geliştiği görülmüştür (Slaughter & Griffiths, 2007). Fakat buna paralel bir varsayım kurularak yürütülen başka bir çalışmada, ebeveynlerin ölüm konusundaki iletişim becerilerinin çocukların ölümü algılaması üzerine önemli bir etkisinin bulunmadığı belirlenmiştir (Hunter & Smith, 2008). Ayrıca; yetişkinlerin duyduğu ölüm kaygılarının ölüm konusunda çocuklarıyla kurdukları iletişim durumunu olumsuz şekilde etkileyerek dolaylı yoldan çocuklardaki ölüm algısı üzerine negatif bir etki oluşturduğu görülmüştür. Aile bireylerinden birinin ya da sevilen bir arkadaşının ölümü sebebiyle kayıp yaşayan çocuklar ve bu şekilde bir kaybı olmayan çocuklarda ölüm kaygıları ve ölüm algılarının karşılaştırılması sonucunda, gruplar arasında önemli farklılıklar saptanmıştır. Böyle bir sonuç, ölüm konusundaki tecrübelerin çocuklardaki ölüm algısını geliştirdiğini vurgulayan çalışmalarda da açıkça görülmektedir (Hunter & Smith, 2008; Reilly ve ark., 1983). Yapılan bir araştırmada, yetişkinlerin ölüm konusunda iletişim kurma becerileri ile çocuklardaki ölüm algıları arasındaki ilişkinin, çocuklara ölüm konusunda neler söylendiği ve çocukların da ölüm kavramını hangi seviyede anlayabildikleriyle bağlantılı olduğu sonucuna varılmıştır (Lytje & Dyregrov, 2021). Bu durum, ebeveynlerin çocuklarla ölüm konusunda duyarlı ve anlaşılabilir bir biçimde konuşmaları sayesinde, çocuklarda da ölüm kavramının o oranda doğru bir şekilde anlaşılabilirliğini göstermektedir. Çocuklarına ölüm hakkında sağlıklı ve yerinde bilgilendirme yapan yetişkinler; diğer bir ifadeyle gelişme döneminde bulunan çocuklarla ölüm kavramı konusunda uzlaştırmacı bir rol üstlenen anne-babalar, çocuklarındaki ölüm algısının gelişimi konusunda olumlu bir etki oluşturabilirler. Bu sonuçlar, çocuklardaki ölüm kavramının şekillenmesinde deneyimlerin ve çevre faktörlerinin önemini vurgulayan araştırma sonuçlarıyla da benzerlik göstermektedir (Speece & Brent, 1984).

Dini inançlar ve kültür farklılıklarının çocuklardaki ölüm algısını ve endişesini etkileme şekli de yapılan araştırmalarla değerlendirilmeye çalışılmıştır (Panagiotaki ve ark., 2018). Literatürdeki araştırmaların çoğunda, özellikle batı toplumlarında görülen ölüm algısının araştırıldığı göz önüne alınırsa; yapılması planlanan kültürlerarası çalışmaların bu konuda önemli veriler elde edilmesine imkân vereceği kuşkusuzdur. Çocuklarda görülen ölümü algılama biçimleri ve buna bağlı duygusal reaksiyonların anlaşılabilmesi, özellikle çocuklarla ilgili kaygı ve kayıp desteğinin sağlanması ve intiharların önüne geçilebilmesi bakımından oldukça önemlidir. Ayrıca, kayıp yaşayan ya da ölümün kaçınılmaz olduğu bir hastalığa sahip çocuklar incelenirken, gündelik hayatında ölümle karşı karşıya gelebilecek çocukların ihtiyaç duydukları desteğin de sağlanması gerekmektedir (Candy-Gibbs ve ark., 1985; Panagiotaki ve ark., 2018).

Çocukların fiziki ve ruhsal sağlıkları, işlevsel özellikleri ve sağlıklı gelişimlerine odaklanan, onların sağlıklarının muhafaza edilmesi, devam ettirilmesi ve sevdikleri akrabaları öldüğünde ortaya çıkan hastalığın tanısı, bakımının sağlanması, tedavi edilmesi ve rehabilitasyonu ile ilgilenme görevini üstlenen sağlık personellerinin bu konuda verecekleri sağlık hizmetinin kalitesinin önemli olduğu vurgulanmaktadır (Schonfeld, 1993). Yapılan bir araştırmada, bir

yakınını kaybeden ve yas döneminde olan çocuklarla ilgili hemşirelik bakımı hizmetlerinin; çocukların temel gereksinimlerine, gündelik faaliyetlerine cevap veren; çocuk sağlığı ve hastalıklarına ilişkin hemşirelikte var olan uygulamadaki standartlarla uyumlu, bağımsızlık düşüncesini teşvik edici, işlevsel olma özelliğini sürdüren, güvenlik sağlayan, tedaviyi gerçekleştiren ve komplikasyon oluşumunu engelleyici girişim türlerini içermesi gerektiği vurgulanmıştır (Schonfeld, 1993). Ayrıca, 1987 yılında Amerikan Hemşireler Derneği, çocuklarda ruh sağlığı ve hastalıklarına ilişkin hemşirelikte bakım hizmetinin kalite düzeylerini açıklayan belirli standartlar ortaya koymuştur. Belirli bir profesyonelliğe sahip hemşirelerde olduğu gibi psikiyatri alanında görev yapan hemşireler de bir yakınını kaybeden ve bu nedenle yas sürecinde olan çocuklara belirlenen standartlar ışığında, bilgisini ve becerisini öne çıkararak gerekli olan hizmeti ve bakımı sağlamanın çocukların bu problemleri evreyi kolaylıkla aşabilmelerini sağlayacağı düşünülmektedir (Dülgerler ve ark., 2005).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çocuklarda ölümü kavrama yeteneğinin gelişmesi üzerinde etkili olan faktörler, içerisinde bulundukları gelişim dönemlerinin özellikleriyle ve genel bilişsel durumlarının gelişmesiyle bağlantılı olmasının yanında, çocukların ölüm olgusuyla bağlantılı tecrübelerini ve yaşam süreçlerini de yansıtmaktadır. Yapılan araştırmalar sonucunda, çocukların ölüm konusunda yaşadıkları korkunun; ölümü yetişkinlerin algıladığı gibi olumlu bir düşünceyle kavramalarına engel olacağı, diğer taraftan ölümü daha mantıklı bir biçimde anlamaya başladıklarında da endişelerinin azalacağı görülmektedir. Ölüm olayının farklı yaş dönemlerindeki algılanma durumu ve yaş ilerledikçe ölümü algılayanın gelişim göstermesi önem arz etmektedir. Yapılan çalışmalar incelendiğinde, ölüm algısının genellikle yaş, tecrübe, kültürler, inanç durumu ve buna benzer faktörlerin etkisinde kaldığı görülmüştür.

Ülkemizde gelişme dönemleri bakımından ölüm algısına verilen önemin yeterli düzeyde olmadığı ve bu konuya gerekli ilginin gösterilmediği düşünülse de son zamanlarda bu konuda yapılan çalışmalarda önemli bir artış görülmüştür. Evde ve okul ortamında yaşanan şiddet olaylarında artış olması, ölüm ve şiddet olaylarının medyada fazlaca görünür hale gelmesi ve konuyla ilgili toplum farkındalığının artış göstermesi, ölüm kavramıyla ilgili çalışmaların çoğalmasına neden olabilmektedir. Ölümle ilgili doğru bir algının gelişimi, hayat konusunda da uygun ve etkin bir davranış gelişimine katkı sağlayacaktır. Şiddetin yaygın hale gelmesi, terör olayları, depremin yıkıcı etkisi, çaresiz hastalıklar gibi durumlar sonucunda oluşan kayıplar sebebiyle, anne baba veya sevdikleri bir yakınlarının ölümünün, çocuklara ve ergen bireylere onların kavrayabileceği ve başa çıkabilecekleri bir şekilde anlatılması gerekmektedir. Kaybı yaşanan birey hakkındaki gerçek olayın, çocuklardaki zihinsel gelişimle orantılı bir şekilde onlara açıklanması; çocukların bu olayı mantıklı bir şekilde anlayabilmelerini ve doğru bir başa çıkma yolu geliştirmelerini sağlayacaktır.

Ülkemizdeki kültürel faktörler de dikkate alınarak, farklı gelişim dönemlerinde bulunan çocuklarda ölüm algısı konusundaki araştırmalar artırılabilir. Bunun yanında, başka ülkelerde yapılan araştırmalarda kullanılan eğitim faaliyetlerinin yararları da dikkate alındığında, benzer eğitim faaliyetlerinin ülkemizdeki çocuklarla yapılan çalışmalarda da uygulanması veya bizim kültürümüze uygun hale getirilmesi düşünülebilir. Buna paralel olarak, yetişkin bireylere uygun biçimde düzenlenecek toplantı ve seminer gibi bilgilendirme faaliyetleriyle, çocukların ölüm kavramını farklı gelişim dönemlerinde nasıl algıladıkları, ölüm olayının onlara açıklanma biçimi ve bir yakınlarını kaybetmeleri halinde ebeveynlerin göstermeleri gereken yaklaşımlar gibi hususlarda onlara katkı sağlanabilir. Bu sayede, bir yakınını kaybeden çocukların travmatik etkisi olan bu süreçle kolayca başa çıkabilme şansları olabilecektir.

SINIRLILIKLAR

Araştırma kapsamında tam metnine ulaşamayan, yayın dili İngilizce ve Türkçe haricinde bir dille yayımlanmış, gri literatür kapsamında değerlendirilen araştırmaların dahil edilmemesi araştırmanın sınırlılıkları arasındadır.

Etik Onay

Araştırma, meta analiz türünde bir çalışma olduğundan etik kurul izni gerekmemektedir. Çalışmanın, hazırlık, bilgi sunumu, literatür tarama, yazım olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel ve etik kurallara uygun davranılmıştır. Çalışma kapsamında kullanılan tüm veri ve bilgilerde kaynak gösterimine dikkat edilmiş ve çalışma Commite on Publication Ethics (COPE)'in tüm şartlarına uygun ve Dünya Tıp Birliği (WMA) Helsinki Bildirgesi gözetilerek yapılmıştır.

Çıkar Çatışması

Çıkar çatışması yoktur.

Finansal Destek

Finansal destek yoktur.

Yazarlık Katkıları

Tasarım: S. B. Veri Toplama veya veri girişi yapma: S. B. Analiz ve yorum: S. B. Literatür tarama: S. B. Yazma: S. B.

KAYNAKLAR

- Alvis, L., Zhang, N., Sandler, I. N., Kaplow J. B. (2023). Developmental manifestations of grief in children and adolescents: Caregivers as key grief facilitators. *Journ Child Adol Trauma* 16, 447-457. <https://doi.org/10.1007/s40653-021-00435-0>
- Barrett, H. C., & Behne, T. (2005). Children's understanding of death as the cessation of agency: A test using sleep versus death. *Cognition*, 96(2), 93-108. <https://doi.org/10.1016/j.cognition.2004.05.004>
- Bonoti, F., Leondari, A., & Mastora A. (2013). Exploring children's understanding of death: Through drawings and the death concept questionnaire. *Death Studies*, 37, 47-60. <https://doi.org/10.1080/07481187.2011.623216>
- Brent, S. B., Lin, C., Speece, M. W., Dong, Q., & Yang, C. (1996). The development of the concept of death among Chinese and U.S. children 3-17 years of age: From binary to fuzzy concepts? *Omega: Journal of Death and Dying*, 33(1), 67-83. <https://doi.org/10.2190/27L7-G7Q1-DY5Q-J9F3>
- Candy-Gibbs, S. E., Sharp, K. C., & Petrun, C. J. (1985). The effects of age, object and cultural/religious background on children's concept of death. *Omega: Journal of Death and Dying*, 15(4), 329-346. <https://doi.org/10.2190/7G00-R9LD-X74Y-1W5M>
- Childers, P., & Wimmer, M. (1971). The concept of death in early childhood. *Child Development*, 42, 1299-1301. <https://doi.org/10.2307/1127816>
- Clunies-Ross, C., & Lansdown, R. (1988). Concepts of death, illness and isolation found in children with leukaemia. *Child Care, Health and Development*, 14(6), 373-386. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2214.1988.tb00589.x>
- Duman, N. S. (2014). Çocuklarda kanser, ölüm kavramı ve yas. *Acta Oncologica Turcica*, 47(2), 26-30. <https://doi.org/10.5505/aot.2014.84803>
- Dülgerler, Ş., Engin, E., & Çam, O. (2005). Çocuklarda ölüm kavramı ve yas sürecinde psikiyatri hemşiresinin rolü. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 21(1), 197-209.
- Fadul, J. A. (2008). The development of the concept of death in children: New insights to children's learning process. *The International Journal of Learning*, 15(10), 123-129. <https://doi.org/10.18848/1447-9494/CGP/v15i10/45964>
- Fitri, Z. A., Ahmadi, F., Islam, M. A., Ponnampalam, E. N., Dunshea, F. R., Suleria, H. A. R. (2025). A systematic review of extraction methods, phytochemicals, and food applications of *Moringa oleifera* leaves using PRISMA methodology. *Food Science & Nutrition*, 13(4), e70138. <https://doi.org/10.1002/fsn3.70138>
- Ghazaei, M., Foroughi, M., Saatchi, L. R. (2020). Testing the high-risk behavior model among the students based on religious orientation with the mediation of fear of death. *OMEGA - Journal of Death and Dying*, 85(1), 114-125. <https://doi.org/10.1177/0030222820941277>
- Gutiérrez, I.T., Menendez, D., Jiang, M.J., Hernandez, I.G., Miller, P., Rosengren, K.S. (2020), Embracing death: Mexican parent and child perspectives on death. *Child Development*, 91, e491-e511. <https://doi.org/10.1111/cdev.13263>
- Hardy, S. A., & Taylor, E. M. (2024). Religious deconversion in adolescence and young adulthood: A literature review. *Archive for the Psychology of Religion*, 46(2), 180-203. <https://doi.org/10.1177/00846724241235176>
- Hoffman, S. I., & Strauss, S. (1985). The development of children's concepts of death. *Death Studies*, 9(5/6), 469-482. <https://doi.org/10.1080/07481188508252538>
- Hunter, S. B., & Smith, D. E. (2008). Predictors of children's understandings of death: age, cognitive ability, death experience and maternal communicative competence. *Omega: Journal of Death and Dying*, 57, 143-162. <https://doi.org/10.2190/OM.57.2.b>
- Jay, S. M., Green, V., Johnson, S., Caldwell, S., & Nitschke, R. (1987). Differences in death concepts between children with cancer and physically healthy children. *Journal of Clinical Child Psychology*, 16(4), 301-306. https://doi.org/10.1207/s15374424jccp1604_2
- JBİ (2024). Joanna Briggs Institute. Critical Appraisal Tools. <https://jbi.global/critical-appraisal-tools>. Erişim Tarihi: 05.01.2025.
- Kane, B. (1979). Children's concept of death. *Journal of Genetic Psychology*, 134(1), 141-153. <https://doi.org/10.1080/00221325.1979.10533406>

- Kaytez, N. (2020). Death and effects on the child. *Eurasian Journal of Health Sciences*, 3(3), 171-176.
- Kenyon, B. L. (2001). Current research in children's conceptions of death: A critical review. *Omega: Journal of Death and Dying*, 43(1), 63-91. <https://doi.org/10.2190/0X2B-B1N9-A579-DVK1>
- Kıvılcım, M., & Gümüş Doğan, D. (2014). Çocuk ve ölüm. *Turgut Özal Tıp Merkezi Dergisi*, 21(1), 80-85.
- Koocher, G. P. (1973). Childhood, death and cognitive development. *Developmental Psychology*, 9(3), 369-375. <https://doi.org/10.1037/h0034917>
- Krepia, M., Krepia, V. A., & Tsilingiri, M. (2017). School children's perception of the concept of death. *International Journal of Caring Sciences*, 10(3), 1717-1722.
- Lazar, A., & Torney-Purta, J. (1991). The development of subconcepts of death in young children: A short-term longitudinal study. *Child Development*, 62(6), 1321-1333. <https://doi.org/10.2307/1130809>
- Lytje, M., & Dyregrov, A. (2021). When young children grieve: Supporting daycare children following bereavement-A parent's perspective. *OMEGA - Journal of Death and Dying*, 86(3), 980-1001. <https://doi.org/10.1177/0030222821997702>
- Mahon, M., Goldberg, E., & Washington, S. (1999). Concept of death in a sample of Israel: kibbutz children. *Death Studies*, 23, 43-59.
- Mahon, M. (1993). Children's concept of death and sibling death from trauma. *Journal of Paediatric Nursing*, 8(5), 335-344. <https://doi.org/10.5555/URI:088259639390063Q>
- Martínez-Caballero, M., Melero, Á., Silió-García, T., Aparicio-Sanz, M., Ortego-Maté, C. (2023). Grief in children's story books. A systematic integrative review. *Journal of Pediatric Nursing*, 69, e88-e96. <https://doi.org/10.1016/j.pedn.2022.12.012>
- McIntire, M. S., Angle, C. R., & Struempfer, L. J. (1972). The concept of death in midwestern children and youth. *American Journal of Diseases of Children*, 123, 527-532. <https://doi.org/10.1001/archpedi.1972.02110120051001>
- Moher, D., Shamseer, L., Clarke, M., Ghersi, D., Liberati, A., Petticrew, M., Shekelle, P., Stewart, L. A., & Group, P. P. (2015). Preferred reporting items for systematic review and meta-analysis protocols (PRISMA-P) statement. 4(1), 1-9. <https://doi.org/10.1186/2046-4053-4-1>
- Menendez, D., Hernandez, I. G., & Rosengren, K. S. (2020). Children's emerging understanding of death. *Child Development Perspectives*, 14, 55-60. <https://doi.org/10.1111/cdep.12357>
- Orbach, I., & Glaubman, H. (2005). Children's perception of death as a defensive process. *Journal of Abnormal Psychology*, 88(6), 671-674. <https://doi.org/10.1037/0021-843X.88.6.671>
- Orbach, I., Gross, Y., Glaubman, H., & Berman, D. (1985). Children's perception of death in humans and animals as a function of age, anxiety, and cognitive ability. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 26, 453-463. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.1985.tb01946.x>
- Orbach, I., Gross, Y., Glaubman, H., & Berman, D. (1986). Children's perception of various determinants of the death concept as a function of intelligence, age, and anxiety. *Journal of Clinical Child Psychology*, 15, 120-126. https://doi.org/10.1207/s15374424jccp1502_3
- Özel, Y., & Özkan, B. (2020). Psychosocial approach to loss and mourning. *Current approaches in psychiatry*, 12(3), 352-367. <https://doi.org/10.18863/pgv.652126>
- Panagiotaki, G., Hopkins, M., Nobes, G., Ward, E., & Griffiths, D. (2018). Children's and adults' understanding of death: Cognitive, parental, and experiential influences. *Journal of Experimental Child Psychology*, 166, 96-115. <https://doi.org/10.1016/j.jecp.2017.07.014>
- Poltorak, D. Y., & Glazer, J. P. (2006). The development of children's understanding of death: Cognitive and psychodynamic considerations. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*, 15, 567-573. <https://doi.org/10.1016/j.chc.2006.03.003>
- PRISMA (2020). PRISMA Available Translations: <https://www.prisma-statement.org/prisma-2020-flow-diagram>. Erişim Tarihi: 29.05.2025.
- Reilly, T. P., Hasazi, J. E., & Bond, L. A. (1983). Children's concept of death and personal mortality. *Journal of Paediatric Psychology*, 8(1), 21-31. <https://doi.org/10.1093/jpepsy/8.1.21>
- Sarman, A., Tuncay, S., & Sarman, E. (2021). Çocukta ölüm kavramı, ölümcül hastalığı olan çocuklara ve ailesine yaklaşım. *SBÜ Hemşirelik Dergisi*, 3(1), 37-44. <https://doi.org/10.48071/sbuhemşirelik.876765>

- Schonfeld, D. J., & Kappelman, M. (1990) The impact of school-based education on the young child's understanding of death. *Developmental and Behavioral Pediatrics*, 11, 247-252.
- Schonfeld, D. J. (1993). Talking with children about death. *Journal of Pediatric Health Care*, 7(6), 269-274. [https://doi.org/10.1016/s0891-5245\(06\)80008-8](https://doi.org/10.1016/s0891-5245(06)80008-8)
- Schmidt, L., Finnerty Mutlu, A. N., Elmore, R., Olorisade, B. K., Thomas, J., Higgins, J. P. T. (2025). Data extraction methods for systematic review (semi) automation: Update of a living systematic review. *F1000Research*, 10:401. <https://doi.org/10.12688/f1000research.51117.3>
- Sezer, S., & Saya, P. (2009). Gelişimsel açıdan ölüm kavramı. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13, 151-165.
- Silverman, P. R., Weiner, A., & El-Ad, N. (1995). Parent-child communication in bereaved Israeli families. *Omega: Journal of Death and Dying*, 31(4), 275-293. <https://doi.org/10.2190/ET3F-C90V-L172-PJCN>
- Slaughter, V., & Griffiths, M. (2007). Death understanding and fear of death in young children. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 12, 525-535. <https://doi.org/10.1177/1359104507080980>
- Slaughter, V. (2005). Young children's understanding of death. *Australian Psychologist*, 40(3), 179-186. <https://doi.org/10.1080/00050060500243426>
- Smilansky, S. (1987). On Death: Helping Children Understand and Cope. New York: Peter Lang.
- Speece, M. W., & Brent, S. B. (1984). Children's understanding of death: A review of three components of a death concept. *Child Development*, 55, 1671-1688. <https://doi.org/10.2307/1129915>
- Tallmer, M., Formanek, R., & Tallmer, J. (1974). Factors influencing children's concepts of death. *Journal of Clinical Child Psychology*, 3(2), 17-19. <https://doi.org/10.1080/15374417409532564>
- Vianello, R., & Marin, M. L. (1989). Children's understanding of death. *Early Child Development Care*, 46, 97-104. <https://doi.org/10.1080/0300443890460109>
- Wenestam, C. G., & Wass, H. (1987). Swedish and U.S. children's thinking about death: A qualitative study and cross-cultural comparison. *Death Studies*, 11(2), 99-121. <https://doi.org/10.1080/07481188708252181>
- Willis, C. A. (2002). The grieving process in children: strategies for understanding, educating, and reconciling children's perception of death. *Early Childhood Education Journal*, 29(4), 221-227. <https://doi.org/10.1023/A:1015125422643>
- Yang, S., & Park, S. (2017). A sociocultural approach to children's perceptions of death and loss. *Omega: Journal of Death and Dying*, 76(1), 53-77. <https://doi.org/10.1177/0030222817693138>
- Yıldırım, N., & Özyürek, A. (2025). Investigation of the relationship between death perception and metacognitive awareness in children and predictive variables. *International Journal of Children's Spirituality*, 1-27. <https://doi.org/10.1080/1364436X.2025.2480546>
- Yıldız, S. A. (2004). Çocuk, ölüm ve kayıp. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11, 125-144.
- Yoon, S., Maguire-Jack, K., Ploss, A., Benavidez, J.L., Chang, Y. (2024). Contextual factors of child behavioral health across developmental stages. *Development and Psychopathology*, 36(2), 660-673. <https://doi.org/10.1017/S0954579422001481>

EXTENDED ABSTRACT

Introduction: Death is often one of the most difficult events to discuss and is defined as the end of the vitality in a living organism. It is also described as the cessation of biological existence. The concept of death evoked curiosity and generates fear in people throughout their lives. These curiosities and fears are felt particularly during childhood. Children can begin to understand the concept of death at an early age and may exhibit emotional responses related to it. According to attachment theory, the perception of death in children starts to develop around the 17th month. During this period, experiences of loss or separation can lead children to exhibit behaviors such as helplessness, rejection and sadness. Death is a concept that naturally arouses curiosity in children. Children between the ages of 3 and 6 are typically introduced to the idea of death for the first time. During this period, they often begin asking questions to better understand the concept.

Method: This study is a systematic review. A systematic review is a research design and should be conducted following a pre-arranged protocol, similar to clinical research. In this study, the PRISMA checklist (PRISMA Statement—Steps to be Included in Writing a Systematic Review or Meta-Analysis Research Report) was used during the preparation of the article. The study data consist of scientific studies on children's perception of death, from past to present. The studies were obtained from TR Index Scan, Dergi Park, Google Scholar, ResearchGate, PubMed, Cochrane, Web of Science, and Academia databases between February 2024 and July 2024. Of the 177 studies identified through the search, 40 that met the research criteria were included in the study. The inclusion criteria were that the studies identified through the search were either review or research articles, written in English or Turkish, and examined the perception of death in children according to their developmental periods. The exclusion criteria included studies that were not review or research articles and those not written in English or Turkish.

Findings: This study examined children's perception of the concept of death according to their developmental stages, as well as the death anxiety they experienced, based on the literature. A total of 40 national and international studies on children's perception of death were systematically reviewed. The authors, years, objectives, methods, developmental stages of children, and the findings and results of these studies are presented in a table. In addition, the number of children included in the studies, categorized by age, is reported for research on children's perception of death according to their developmental stages in both national and international literature. The studies showed that children in the 6-7 age group, which is the school starting period, were the most frequently included and evaluated. When examining the distribution of studies on children's perception of death according to developmental stages, 25 studies used the questionnaire method with children, while 15 employed the review method.

Discussions: Recent studies suggest that children's perception of death can be accurately understood only through the cognitive abilities acquired during the concrete operational stage. Considering the developmental stages of the children in the sample group, it appears that they have acquired some abilities related to the concrete operational stage, albeit to a limited extent (Menendez et al., 2020). Most studies have sought to determine whether there is a significant relationship between children's age and their perception of death, as well as whether this perception improves as they grow older. Additionally, researchers have examined whether age influences children's understanding of the subcomponents that shape their perception of death (Kaytez, 2020). The development of children's perception of death is often evaluated under the assumption that death is a holistic concept (Panagiotaki et al., 2018; Smilansky, 1987). When viewed in this way, findings indicate that the perception of death evolves with age and is significantly associated with developmental stages. As children grow older, they tend to perceive death more accurately. Across studies, chronological age consistently emerges as the strongest determinant of children's understanding of death stands out (Krepia et al., 2017; Slaughter & Griffiths, 2007).

Conclusions: The development of children's ability to comprehend death is influenced not only by the cognitive characteristics of their developmental stage but also by their individual experiences and life encounters with the phenomenon of death. Both the variation in how death is perceived across different age periods and the progressive maturation of this perception with age are significant. Understanding these dynamics is essential for supporting children in coping with loss and fostering healthy emotional development. When the reviewed studies are considered, it is evident that children's perception of death is influenced by multiple factors, including age, personal experience, culture background, and belief systems. Developing an accurate understanding of death supports the formation of appropriate and effective coping behaviors throughout life. Explaining the reality of loss to children in a manner appropriate to their cognitive and developmental level enables them to process the event logically and fosters the development of healthy coping strategies.